

ШҮГҮМЧҮЛӨЛЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

«Барлык» совхоз мал ажылы сайырлар талазы-биле кыска чедикчилерин чедип алгаш Бүт-эвеле социалисттик барыкка тикелчи болуп, СЭКП ТК-нын, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин, ВЦИК-тин болгаш ВЛКСМ ТК-нын Хүндүлел бижин-биле шандаткан.

Совхозтун күш-ажылы чедикчилеринге Бижиктиг-Хая салбырын ажилчыларын кыргыч үлүзү эвез. Ында партия организациязынын күш-ажылын бадурчүлүгү бөлгөндө, корум-чүрүм бижылаарына чедир турар савдары удуз. Мал ажылы хөгжүдүрүлгө болгаш салбыр-ларын экономикалык бижылаарына коммунисттерин кыргычтыгын база суурда идея-политиктиг кижизидиле ажилыны дугайында илеткеди отчёт-сонгудалыг хуралга партия эге организациязынын секретары М. А. Куулар кылган. 7 айларда дүктү пландан ажыр 2 тоннаны, сүтү 21 тоннаны күрүгө саткан. Малдың баш саны 95,4 ууу камгала алдынган. 100 койга онааштыр 92 хураганга салбыр алган. Малга чедикчилер ажалы чок кичээлге салган. 2 муу тонна сиген белекээр план 30 тоннага ажыр күстүнгөн.

Муриака ажал-агы чартык чыдап түндүлдери-биле СЭКП райкомунун, райкүс-комунун, профсоюз болгаш ВЛКСМ райкомунун шил-чир Кызыл туу-биле шандаткан. Ол шыкка бедик күш-ажылы көргүзүлгө дээр СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дзюна Советинин Президиумунун, профсоюз-дедик болгаш ВЛКСМ обкомунун шилчир Кызыл туу-биле каалап алганга хуралга демделген.

Сут-баран фермазында социалист хуузаге күсүлдөөн шынгыч контролга алга.

Иштин түндүлдө, коллектив бир иштен ортумаа-биле 1800 аялр сүтү саап алган. Фермада 8 коммунист ажыла кызыл-маа-биле өскөргө үлгөргөн. Партия болуун саячы Зинаида Херте үш чыл удуруп келген. Бадүктүн ажылы хурал эки деп демделген.

Бедик культуралик, үлгөргө корум-чүрүм чурттагы суур дээр чарыкка суур идея-кейил киришкен. Партия организациязынын удурутүлгө-биле херээженер чөвүлели болгаш комсомол организациязына чаагайымдыг талазы-биле эвезиш ажалдарын чурткан. Суурда корум-чүрүм байдалы экижээ.

Салбырда үш хевиринг полигөрелдизини органидастан. Ында чүс ажил киж өөренип турар. Өөрелдиге программазы долузу-биле күсүстүнгөн. Пропандистер чоңа билдирер, солун кичээлдерин эрттирип турган.

Илетке кылган база санал берген коммунисттер ажалдай болгаш культура тургузушунда чедикчилеринге демделген тура, чылдагаан чок черден үшпү турар чилеринглерин шыгыч шүгүмчүлө-лер. Хей-ниги организациязынын ажилын парторгонуң талазында удурутүлгө ажилды күштүлдериң эштер санал-дын. Ылангыч комсомол органициязынын дайымыч аргашинэ бедилер чутула болуп турар. Бижиктиг-Хая ферма-зында комсомолчу-аияктар коллективиниң үлгөри көзүл-бестээ.

Күш-ажылы коллективтерге социалист чарышты органи-застарын экижидерге, са-гыла-чүрүмү бижылаарына профсоюз организациязынын ролон бедилер чутула дээр-лин коммунисттер демделген. Чарышты түндүлгө озадал

үндүрер таварылгалар турган. Көргүзүлгө самбырага ас-дай турганы четпес.

Коммунисттер ажалды эки-жидер талазы-биле тодаргай саналарын берген. Чижээ, коммунист Доржу Херте бо-дуну саналына мында дээр: — Чедикчилерин улам дайы бижылаар дээр чаа со-рудаларын салып, муриакач арга-дуржулганы непереди-рин чедип алары чутула деп бодалар мен. Салбырда ий-чангыс коммунисттер өскөргө үлгөргө көргүзөр хамаан чок, планын бижин күсүстөй тур-тары-биле черле эптешес ужурутүлгө. Камалатны чед-ип аларыга коммунисттерин салдыр көсүк эвес-тир. Мал чедип төтөгөл турда, кичээ-гей салбас боор-дур. Куузи тарыр көк-тараны мал чип турда, чүпү көрүп орап бис. Коммунист киж бүрүзү бижыг турусту, эскеринчел, чет-пестерге эптеш чок бола, мындагы чүлдөр болбас ужу-рут.

Санал берген эштер партия хуралдарына белекчес кошк болуп турганында орта ком-мунисттерин иденеги куула болгаш ажал-агы чыгала айтырларынын эвези көзүлү турганын шүгүмчүлө. Кечиг-гүн өздүлгө кичээлге чары-гы.

Чонугу культуруг дашта-нылазын организаастарында четпестер бар. Көдзү Культура бажыныга кылаардан өске солун кечээлөр, ужуражыш-кынык эртейин турар. Суурда радио, телефон шутт ажалда-вас, солун-сеткүл озадал кээп турар. Бо айтырларын шилчирлериң чутула дээрин хуралга чуталаан.

Коммунисттер шүгүмчү-лөдиз саналдарыга дайып турган, четпестерин байдал-арынын оруктарын тодараткан доктаалды хурал хуузага алган.

М. СААЯ.

Барым-Хемчик район.

Устүнде адаттыгын доктаал-ды күсүсээр талазы-биле улус депутаттарынын хоорай Совет-диниң күсүсүмү, найысмаал-дын бадүрүлгөлерин болгаш ор-ганизациязы чамдык ажил-дарын кылган дээрине ук ху-ралга демделген. 1982 чылда болгаш, 1983 чылдын бирги чартында хоорайнын ажил-агынын хөгжүдери-биле дыка хой миллион рубль түнүг ка-питал салышкынын кирген, 45,4 муң дорбелчин метр кур-талга шөлү, 560 орунуг уру-лар албан черлер, Тываның электри четкелеринде № 11 котлоаграт, «Заводная» деп подстанция болгаш өске-даа чутула объектилер ажалдага болган. Чаагайымдыгга бол-гаш поганычыдылгага 3,5 мил-лион рубль чарыгаан, 4,5 километр куудумчуу эде кыл-ган, парк иштинде хөмбөкти бижылаар талазы-биле ажил кылдыган, тоол хоорайн тут-туган, ыштарын санитар-лаш ашталгазын чурткан бол-гаш чааларын олуруткан.

Ындыг-лаа болза, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин 1981 чылда хуузага алганы «Тыва АССР-ниң Кызыл хоорайнын ажал-агынын 1982—1986 чылдарга улам ий-чангыс коммунисттер дугайында» доктаалын күсүсээр турарында четпестер хой дээр-лин республиканың Министр-лер Чөвүлелинин Президиуму-нун хуралыга оң кечигүүн-ри айтканнар. Чуртталга ба-

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели-нин Президиумунун эзечегин хуралы бол-ган. Анаа «РСФСР-ниң Министрлер Чөвү-лелинин 1981 чылда хуузага алганы «Тыва АССР-ниң Кызыл хоорайнын ажал-агы-нын 1982—1986 чылдарга улам ий-чан-гыс коммунисттер дугайында» доктаалын күсүсээр талазы-биле хемчеглер дугайында

жиынарынын болгаш коллек-торлуг арылгал тудууларын, Тыванын транспорт эргелес-нин 102 орунуг, Хараагазын бадүрүлгө-техниктиг эргелес-нин 100 орунуг объекти-лериниң, Көдзү ажал-агы министрствозунун, «Тыва кө-дзү туду» трестин чуртталга бажынарынын, «Тыва совхоз туду» каттыжышкынын чуртталга бажыныгга база объективиниң тудулары оожум темпиги чоруп турар. 1982 чылда ажалга кирер турган 2 километр черге суг дамчыдар хооланын чыл-дыла тардыр 1 километр четкиниң, № 2 школында не-медде туудунуң, уруларын 102 орунуг соматика эмел-гезиниң, Курхандырганын институтун Кызылда филь-линин объективиниң хуу-сазы узулган.

100 олуттуг чунар-бажы, 800 олуттуг кинотеатр, хаа-лыг рынок 1983—1984 чылдар-да ажалга кирер турган-даа болза, херек кырында туттунуп эгелээш, хоорайн туулаалыг черин кургадыр ажал, тоөгүнүң болгаш архи-

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин 1982 чылдын апрельде хуузага алган док-таалын Кызыл хоорукускомуну камчаар күсүсээр турарынын дугайында» айттыр-ны чуталаан.

Хурады Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Ч. Б. Ондар эр-тирген.

Хемчеглер тураскаалдарынын чаартылганы төлөвиле-смета документацияны чогундан ам-даа шимчээш.

Хлеб заводунун, 5000 по-мерлиг АТС-тин, аэровокзал-дын болгаш өске-даа туду-лар кыдырыга үндүргөн акша долу шийгээди алдындай турар. «Тыва ту-дуг» трест сөөлү чылдарын дүргүзүндө керээлг ажал-дарынын чыл планын үзүп кел-ген. Ук трест бадүрүлгө күчү-лериң өстүрбей, профтехку-лиде доосканын ажалга бижылаары турар.

Кадрларын ээ-харысала-зын болгаш күсүселиң са-гыла-чүрүмү бедилер, шип-тирлер күсүсүлдөйин контро-ляда болгаш хынаар талазы-биле Монгуш-Тайга райкүс-комунун ажилынын дугайында айттыртып база ук хуралга келген.

Күсүселиң контролон болгаш хыналдазы сайыра-гайжылар талазы-биле чамдык дээштинг хемчеглерин улус де-путаттарынын Монгуш-Тайга район Советиниң күсүсүмү ап турар деп ук хуралга демдел-ген. Устүкү органның

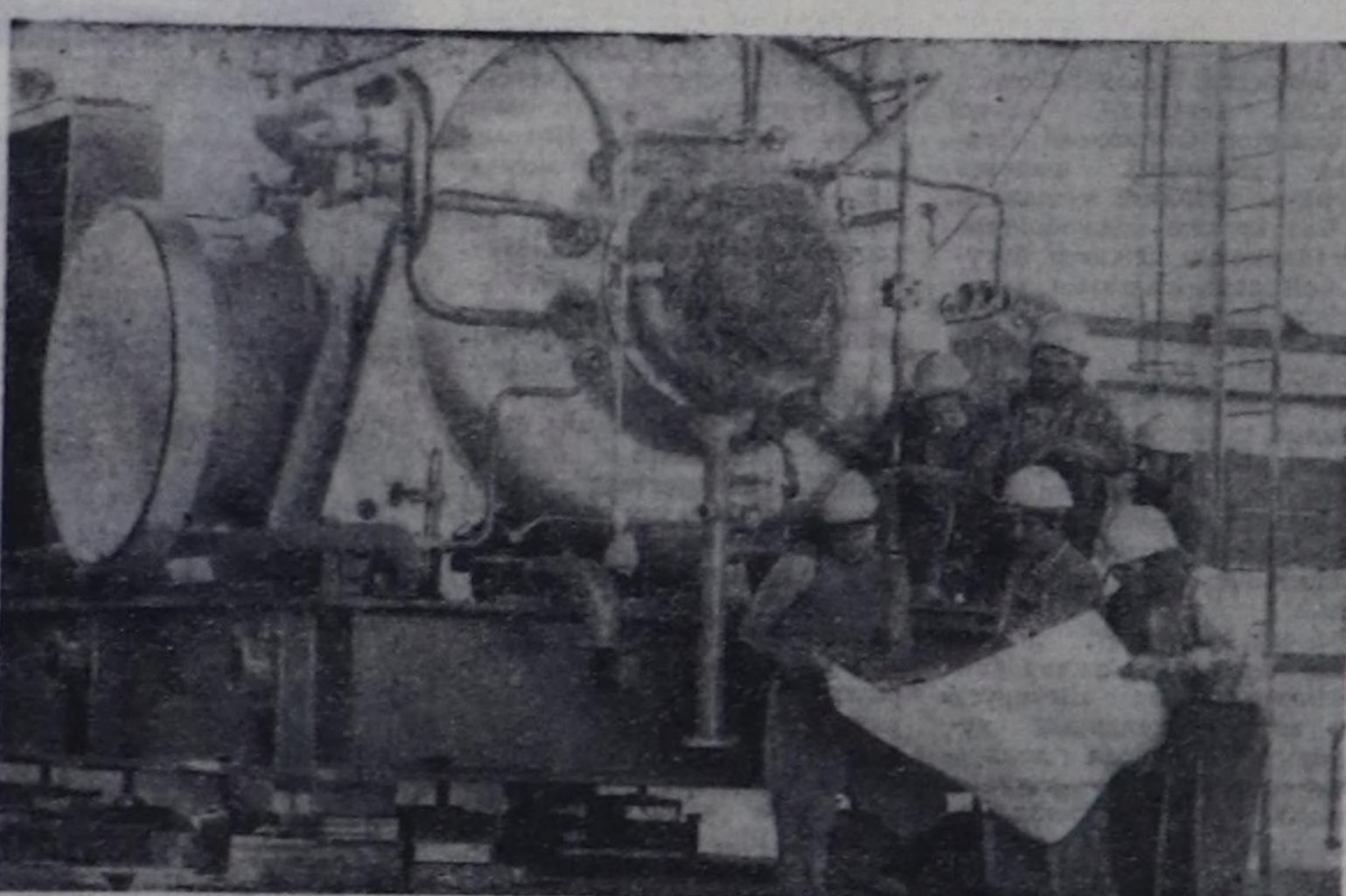
ылдыс четпестер Каргы болган. Моген-Бүрен көдзө Советтерде бар.

Ылангыч, Моген-Бүрен кө-дзө Советте бо ажал ажал-кошк дээрин хуралга кел-генер демделген. Райкүс-комунун үндүргөн шиптирде-риниң хой кезинде көдзө Со-веттин даргазынын алган хем-чеглерин бижээни тодаргай эвес. Каргы көдзө Совет ба-за сөөлүгү үеде документалер-биле ажилын сулараткан. Шиптирлерин күсүселиңг хемчегери ажалга кылды-май турар, күсүсүм кечигү-нери келген документалер-биле танышпай турар.

Районун культура киди-зинде, септеле-тудуг участо-гуна, улус өөрелдиге киди-зинде херек эмгелди ажал-кошк савдарга, күсүселиңг кон-тролю болгаш хыналдазы ор-ганизаастыгыман. Бо тала-зы-биле райкүскомуну тала-зында дуза четпес, күсүсүм кечигүнери тусту-с черлерге барып, байдалы аналитесейн турар.

Мындагы четпестерин түн-дүлгө районда мал бажының өздүлгө куду демделди бол-луп, чамдык удурутүлгө ажил харысалазы кошк болуп турар.

Чуталаан айттырлар талазы-биле тодаргай доктаа-ларын республиканың, Мини-стрлер Чөвүлелин хуузага ал-ган. Четпестерин чылдарын-ны хемчеглерин мында ажал-дап кылган.

УКРАИН ССР. Иваново-Франковск областа Богород-чанниң компрессор станция-зын шалыкын темп-биле ту-дуп турар. Ону ГДР-ниң ту-дугулары туудуп турар. Бо дээрге Уренгой — Помары — Ужгород аразында магис-тралдыг газ дамчыдылганы-нын украин участокта тос-станцияларын бирээни бол-лур. Немес специалистер ком-прессор агрегаттарын ту-дуун болгаш хоолайар салы-рын доозар чыган. Бүгү ажалдарын хууза бетинде доозар сорулга-биле туудага социалист чарыш калбарган. ГДР-ниң туудулары Богор-дчан станциязынын туудун ноябрь 7-де доозарын хууза-ген.

ЧУРУКТА: инженер В. Вин-серниң компрессор станция-зында ажалдап турар мон-тажиктерге ажал айтты бер-ип турары.

В. ПЕСЛЯКТИЧ фотозу. СЭТА-ныц фотохрониказы.

НОГАНЧЫДЫЛГАЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ ЭВЭЭШ

Кызыл районун Чербин суур бойдустун чурумалдыг чараш черинде, кызыл кара суглуг Дасы хеминиң эринде туруп турар. Чуртталганың, бадү-рүлгөниң, культура-амыдырал-дын чаа тудулары чыл бүрү-де немерең турар. Суурда школа, киж эмелгези, үлө-пүр болгаш аш-чөм бараана. Рынның магазиниң, лесничес-то болгаш даш белекээр чер-лер бар.

Ынаарга Чербин сууру чаа-гайжылар, ноганчылар, анаа арыг-шеверин салгып талазы-биле боттук хемчеглерин тус-тус куудумчуларга бадүрүл-гө, албан черлерин-даа, көдзө Со-вет-даа албайн турары хому-даныч. Хоорайларын, суур-дарын арыг-шевер тургузар, чаагайжылар, ноганчылар талазы-биле республиканың чер-чер Советтериниң аразына со-циалист чарыш чоруп турар. Ыналжак улус депутат-тарынын Чербин көдзө Совети (О. Кукусомуун даргазы В. Н. Брюханова) социали-ст чарыкка киришпей, суур-нун чаагайжыдылганын, ноган-чыдылганын кичээлге салбайн турар.

Суурда Сельская деп узун кудумчу бар. Ында турар чуртталга бажынарынын хей уруузунын, чамдык албан чер-лериниң депискериң кирилг, ботук, чазын-даа, агмы үеде-даа ыштар олуруттулганын чор-рутпаан, үрелген херимерин чартаалган, септөөш. Маана чижек кылдыр кол куудумчу-да көдзө Советтин күсүсүмү турар шеверин бажыныгын депискериң белин айтты бо-лур. Ында үрелген херимин септөөш, көдзө Советтин бажыныгын депискериң ботук, кышкы үеде ажалгаан хемүр-лаштын хүлүп, ботун мынчага чедир арылган.

Чербиниң ийи белекээр че-риниң депискериң келерге хирлиг, ботук, мыда үрелген херимерин септөөш. Ол ыш-лаш куудумчуларда, чаага улус чорупуруктарда бок ыштар ендер токтү берген чыкы-лаар. Суур чаагайжыдылганын, чө, ноганчыдылганын көдзө Совет кичээлге салбайн тур-да, Кызылдан район Совети-нин күсүсүмү талазында эскербей, хемчээ албай ту-рары база хомуданган.

Хоорайлар, суурлар чаагай-жыдылганын, ноганчыдыл-ганын талазы-биле хер-жер Советтериниң социалист ча-рыкын түндүлгө үндүрүп өмүк эвес болгаш. Ындар Чербин суурун чаагайжы-дылганын, ноганчыдылганын, анал арыг-шеверин хан-дырынче Кызыл райкүс-комуну талазында кичээлге-ин доп-дооран утландарын күзээр-дир бис.

Д. ИРГИТ. Р. ОЧУР.ООЛ.

ШАПТАРААЗЫННАР БАР-ДАА БОЛЗА

Б р и г а д а к е р э э з и

Бригада керээзи, чангыс аай нарыда-биле ажал, күш-ажылы кижизилгениң коэффи-циенти. Бо чүдүлгө ажал-агы ажалды удурутүлгө ажилын, экономистерин, кандыг-даа бадүрүлгө хаара туттуганна-рын сонугурадып турар апарган. Олар туудуг органи-зациязынын ажалдакчыла-рында болза-ла хүп бүрүе кичээлгөйдөндүлгөй турар айттыр. Туудуг ажалын органи-застарында, туудуг чорудуу дүргөдериңде болгаш он шымырын экижидерге бри-гада керээзи-биле ажалын ажал-дуузазы маргыш чок. Чаа арганың депшилген талазы-ла хой. Бир-ле арга-рында кол чүлү болза туудуг-жулар ол арга-биле ажал-дааш, туудуп турар туудуга боттарын шутт элек хамдыр малайгы медегер билеп ажал-даарлар.

«Кызыл туудуг» эргелесинде бригада керээзи-биле дашчы-ларын ийи, монтажиктериниң бир—шүптү үш бригада ажалдап турар. Ол бригада-ларда ажалдап турарлар эр-гелесин туудуг ажалында шутт дорт хаара туттуган ажалчыларын 50 хууза бооп турар. Бригада керээ-зиниң шиптирлериниң ажалы-ныла депшилгениң дараа-зыла сеп-түлгөрдө болза кө-рүп болур. Бо чылдын эртен сес айларында бот-оруга-ча-рылгалыг бригадада 1 мил-лион 238 муң рубльчын туудуг-монтаж ажалдарын кылган.

Ол дээрге ийини эргелесе кылдыган бүгү туудуг-монтаж ажалынын 72,5 хуузу болуп турар. Нитизин-биле эргелесе бир ажалчыга онааштыр ажалдап кылышкын 13982 рубль түнүг болуп турда, керээлг бригадаларда ол көр-гүзү 20633 рубль четкен.

Туудуг эргелесинде бот-оруга-чарыгалыг бригаданың аразында хамаарылганы тода-радып турар кол документ болза ажал-агы херээ бо-лур. Анаа тус бригадага да-гыш турар ажалдарын хем-чээли, оң өртөк-үлөш, туудуг-ну кылып чорударыны хуу-саалары, чүрүм болгаш та-лааларын хуузагалары тода-раттыгын турар. Керээни, аккорд-шанчалыг нараты болгаш бүгү санаашкыларын бригаданың ийини хураалыга чуталаар, ону күштүг бо-луп бадүрүлгө, бригадир болгаш эргелесинде начальныг айт салыр.

Ажал-агыны санаашкыла-ның чаа аргазы керээлг бри-гадаарынын ажалдап турары туудугтарында материал-дары-биле недела-хонук гра-фиктиң өзүлгө үзүк чок хан-дырылганын негээр. Керээлг бригадалар өскөргөндө дээр ажалдап турар-даа болза, о-ларын туудуг материалдары-биле хандырылганын пра-ктиктерин күсүстүмөй, керээ өзүлгө көрдүмөй ыш-каш боттанмай турарында туудугларың хуузага улам.

дыгыт, керээ аргазы-биле ажалдын ажалын куудал-турар. Чижээ, 80 аал чурттаар улуг чангаш бажынарын эп-теш тургузар хуузага керээ, график өзүлгө 156 хонук, ий-чалжак «Туудуг кескети» комбинаттын оң кескетиң бери турарынын үзүлгө кыныг бооп келгенден № 1, 3, 9, бажынарын эптээр 194, 211, 261 хонук хуузагалы болган. Бо чорук керээлг бригаданың кечигүнериниң алыр шалыгыга база салдар-дыг.

Кочетов куудумчуунада 150 аал чурттаар бажыг чоктаа чаа ажалга кылган. Он ийи кол корупту Ч. Донга-тыг болган А. Воронинни керээлг бригадалары туудуг тургускан. Туудугу график өзүлгө хандырып шыдава-нында ол бажыны ажал-дала киирери база 10 ай хире уламдыккан.

Керээ-биле ажалдаар арга-ны улам дээштинг, ажалды ботдурарында бригаданың чылда кылды ажалдарынын бүгү комплекзини оң кечигү-нериниң малайгы билген турары, бригадирин ийи-кенин, оң билг-мергелин, ажалгыры көнүгү чутула. А кол-ла чүс материалдар-биле үзүлгө кыныг чок хандырыл-га. Агмы үеде эң аскал турар тала бо.

Материалдыг хандырылгала бергелер бар-даа болза, ке-

рээлг бригадаларын чедикчилерин ийден. Бо чылдын сес айларынын түндүлгө-биле монтажиктерин керээлг бригаданы (бригадир А. Иро-дов) эргелесе социалист чарыкка бирги черин элзээн. Ийини черин А. Воронинни бригаданы алган. Ол брига-далар чурттуг туудугулары-нын депшилгениң чаа эгелээш болгаш «Главкрасноострой-ну» шүгүмү-биле социалист чарыкка кирилг турар. А. Воронинни бригаданы эртен чылдын түндүлгө-биле «Глав-красноострой» эргелесинде ийини ийини черин элзээн. Ол-ла эргелесинде участо-ктарынын аразына социали-ст чарыкка А. Иродовтун бригаданы бо чылдын бирги чартында «Эн эн участо-г» деп атка төлөтүп болган.

Ажал-агыны санаашкыла-ныг бергелери тургаж, бри-гада керээзи-биле ажал туудуг-жуларың ажалдарында таар-ымчалыг байдалдарын тургу-ларынга, ажалдын шыларын экижидерге чаагай салдыр чедирип турар. Материал-тех-никтиг хандырылганын бай-далдарын экижидип турган өске-даа бригадалары бо арга-же шилчидериниң аргалары бар.

В. ОВЧАРОВА, «Кызыл туудуг» эргелесинде күш-ажыл болгаш ажал төлө-вириниң кидизиниң инженер.

ЧАМДЫК АЖЫЛДАР КЫЛДЫНЗАДАА

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң эзечегин плескумга «СЭКП Топ Комитетиниң июнь (1983 ч.) Пленумунун шиптирлеринге дүштүр профивел организациязы-ныга партия удурутүлгө ажилды күштүлдери талазы-биле рай-онунун партия организациязы-ларынч соруталары» деп ай-тыртып чуталаан. Ол тала-зы-биле партия райкомунун бирги секретары Д. С. Дан-зын-оол илетке кылган.

«Профивел организа-цияларыга партия уду-рутүлгө күштүлдери, олар-ның ажал-агы база культура тургузушунга ролон бедилер талазы-биле партиянын XXV съездининг шиптирле-рин партияны Караганда об-комунун күсүсүмү турарынын дугайында» СЭКП Топ Коми-тетиниң доктаалын боттамы-рар талазы-биле партия рай-комунун ботдурган бадүрүлгө хемчеглерин баугар чө-чөдө профивел комитеттерге, профивел организациязынын, бо боттук удурутүлгө күш-тедир талазы-биле партия организациязы чамдык ажалдарын кылп чоруткан.

Партия райкомунун бот-оруга «Тээл» совхозтун парт-комунун профивел органи-зациязынын ажалын уду-рут турарынын дугайында айттыртып, албан черлериниң ажалдакчыларын профивел райкомунун болгаш «Тээ-л» совхозтун профивел ко-митетиниң ажалын чуталаан-ны, оларын ажал-чоруду-ла-ганын ажалды арга-сүм-елери берген.

Сонуг чылдарда районун профивел активини өрө-дүлгө кичээлгө элзээн улуттыгын. Квартал санын-да активни өрөдүлгө элзээн турар.

Профивел организациязы-нын сөөлү үеде организа-стыг болгаш масса-политиктиг ажалдарын экижиген.

СЭКП Топ Комитетиниң июнь (1983 ч.) Пленумунун материалдарын, «Күш-ажыл, бик социалист сагыла-чу-руму бижылаар талазы-биле ажалды күштүлдери дугайында» СЭКП ТК-нын, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин болгаш ВЦИК-тин доктаалын ажалды чондар хандыр та-ныштыр болгаш ону ам-дыралга боттадылар талазы-биле хемчеглерин ап турар.

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтун сарлык кадарчылары он бирги беш чылдын өзөк чылдында совхоз-тун экономиказын кө-дүрер дээр, малдын баш санын өстүрер, продуктулуг чорупу бедилери-биле ажал-дап турар муриакач-ларын саны эвээш эвес. Сарлык мал өзүчүл. Оларга тайга чер конукт тааржыр.

«Бай-Тал» совхозтун партия комитети, районун хергелес-чилер ийиштинде, район эмелгезинде, 741 дугаар ко-жу чоруп механизастаттын-ган колоннагы Тээлде бот-оруга-чарыгалыг туудуг уча-стогуна, харылаа бедилерин-де партия эге организациязы-ларынч профивел организациязынын ажалынче доктаамал кичээлгөй салып, оларга партия удурутүлгө күш-тедирген. Устүнде адаттыг-ган коллективтерде күш-ажыл-дын сагыла-чүрүмү бижыг, олар күрүне планынын док-таамал күсүсээр турар.

СССР-ниң Дзюна Советиниң хуузага алган күш-ажылы коллективтер дугайында Хоо-луга дүштүр ажалды чон-нар, малайгы аныктар, орту-зунга кижизидиле ажалын күштүлдери, корум-чүрүмү бижылаар дээр эвези ажал-дарын профивел организа-цияларын чорудуп эгелзэн. Ажал шыгы үер, арга-дара-же сундугар ийи-чангыс кижилер-биле ажалды коллек-тивтерде шыгыртыган.

Чорутуул турар ажал-дар-биле чегелештир профивел организациязынын организа-стыг болгаш масса-политиктиг ажалды чорудуп турарында улуг четпестерин барын, оларга партия уду-рутүлгө чедир чорутпайн тур-арын партия райкомунуң пленуму демделген.

Партия комитеттери болгаш партия эге организациязы-ны профивел организациязы-ны ажалын дугайында доктаалдарын, хемчеглерин хуузага алган, оларын күү-сөлдөш хыналдага ап, ону херек кырында боттадылар дээр организастыг ажалдарын чөчөдүр турар. Оң улам мында хуузага алган шиптирлер ажал-ла савзын кырында артып каар чоруктар бар.

«Кара-Хөл» совхозтун пар-тия комитетин мында профивел комитетиниң ажалын чан-гыс улаа эвес дыкыл келген. Ыналжаа-даа профивел комитетиниң организа-масса-лыг ажалы ам-даа кошк болуп артышкан.

Совхозтун ажал-ишчилери-ниң ортузунга социалист чарышты организаастыг эрен-гөй. Туудуг бригаданын ажалчыларын ортузунда чарыш чорудай турар. Чамдык малчынар бот-боттарын ча-

рыштыг малчынар аразында кандыг түндүлдиг ажалдап турарын, социал, муриап ту-рарларын илереткен көргүзү-лериң самбырага аспайн турар.

Мал земиниң белекелениң үезинде социалист чарыш-тын түндүлдери ажал-агы-ларга 5,7 хонуктап үндүр-рин СЭКП райкомунун бот-орудун хуузага алган доктаа-лында айткан турда-ла, «Ка-ра-Хөл» совхоза түндүлдө ийи-ле катан үндүргөн болуп турар.

«Тээл» совхозтун профко-му кадары-биле ажалды чоругу кичээлге салбайн турар. Машина-техниканы эдиле-кадагалалы совхозта четпес. Кадрларын үкер-кирер чоругу хой. Социалист чарыштын түндүлдериң көсүлү-биле чар-ла тардыр ажал четпес. Көргүзүг, хүндүлел самбыра-ларын чөгүрү үш-шаанда дол-дурбай, хана солунарын үн-дурбайн турар

КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕННИГЛЕР

Советтер чуртунун баштайгы ордени—Кызыл Тук ордени тургусканда бээр бөгүн 65 жыл болган. Төөгүзүт бо документ-биле чергелештир, магалык чачыл—социалисттик Төрүн чурттуг хостагалык болгаш хамаарышпас чорун дээр, коммунизм дээр демиселдин маадырлары ордениер, медалдар-биле шагнаары мичан эгелээн.

«Революция эң дээр солдаттар болгаш Совет республика-биле салым-чулу доңаштырган командирлер республиканын шаңнал демдектерин тургузарын күзеп турарлар. «Маадыр-нын демдээ» болгаш «Маадырлыг чоруктуу демдээ» тургу-зар чугула деп санап тур мен—1918 чылдың сентябрыда болуп эркен ВЦИК-тин хуралында ол айтырыкта хамаарыш-тыр болуну бодалым Н. И. Подвойский ычтар илереткен. Ону Я. М. Свердлов деткэн: «Сорук чок, корук чорук дээр хемч: ап турар болгашында, эрес-дидим эштерин база ан-галык шаңалар ужурут болбай бис».

1918 чылдың сентябрь 16-да ВЦИК-тин дөкүмдө мичан деп бижээн: «Дайымы байдалын үзүндө эң диним, маа-дырлыг чорукту кылганы дээр «Шылгарал демдээ» РСФСР-нин хамаатыларыга тыспыр. Шылгаралдык демдээ —Кызыл Тук ордени болур.».

Төөгүдө каа-даа турбаан индыг орденин салым-хуузу ычтар эгелээн — күш-ажылчы чоңун эрге-ажым дээр ле-миселге маадырлыг чорун дээр күрүс шаңнаалары моон мурунда каажан-даа турбаан.

Совет орденин баштайгызынын төртүтүгүн хуу ийн ышкаш болбай. Баштаалы—1918 чылдың сентябрь, каажан ому Россия Федерациязынын ордени кылдыр тургусканда (индыг аттыг азы ол ордени ышкаш ордениер өске-даа Со-вет республикаларга тургускан). Ийгилин—1924 чылдың август 1, каажан СССР-нин Төп Күссекчи Комитетинин Пре-зидиумунун доктаалын баурап бүтү Совет Эмгектинге чангыс аай Кызыл Тук ордени доктаалды тургускан.

Бо орденин статусу аңгы-аңгы чылдарда каа-чаа чүүлдер-биле неметтинип турган. Бичаалда-даа оок кол уткаым эске-рибиз: Төрүн чурттуг дайымылар-биле демиселге, рево-люциянын херээ дээр кызыгар чок бердигинин, коммунизм-нин херээге бердигинин көргүскен кижилер ол ордени-биле шаңнадып турган.

Кызыл Тук орденин беш дакпыр алыкталган, Совет Эмге-линин ий дакпыр Маадыр ария генералы А. П. Белоборо-дов СЭТА-нын корреспондентизи-биле беселазыга мичан дээр:

—Аттыг шериги тук туудуучуларын дайыма атака-дан кирип турда Кызыл тукту кичаар ап чоразы—ол орден-де тукта бүрүн-биле көргүскөн. Орденин ады, оң инити хевир, төөгүдү ужу-дузасы болгаш политиктиг ужу-утка-зы ол ордени-биле шаңнаткан кижини бижинде сиңиккен: «Оон символун херээде ап чорору Кызыл тук болза, хаан-ныг эрге-чагырганын хуңнеринде ажилчы аңгынык болгаш таравачыларын ханы-биле сиңиккен, ажилчы чоңун улуг сорулгалары дээр демиселге шыгараан эң дээрлерин туту кылдыр пролетариатка индыг эргин».

Дайынын демсээрлеринге дөңсөр чүве чок эрес-маа-дырлыг чоруктары кылган, Кызыл Шеригин Мурун Урал-да отрядтарын тоолчан командир Василий Константинов, овиц Блюхер 1918 чылдың сентябрь 30-де шаңнаткан, ол орден-биле баштайгы эдилекчизи болган.

Орден-биле шаңнаар дугайында Революстут Шериг Чөвүл-диниң дужаалында бөдүүн, сүргенич сестер хамааты да-йынын мичаарлагы байдалын, кызыл дайымыларын бол-гаш командирлерин тура-соруун биске ычтарда чедирип турган. Ян Францевич Фабричусту шаңнаанын дужаалы дорт болгаш аажок билингир болган: «Фронтунуң оттуг хуңнеринде соксаал чок маадырлыг чорукту кылганы дээр. Бичан 1919 чыл болгай. А үш чыл эртенде, Я. Ф. Фабричус Кызыл Тук ордени-биле бир-ле дугаарында дорт удаа шаң-наткан киж болган.

Алдарыг, дайыны ол орден-биле чүгө ий-чангыс кижилер-ин эвес, а коллективтерин база шаңап турган. Ол орден-биле Петроградтын, Царининин, Луганский ажилчы чо-нарнын, 11-ги армиянын дайымыларын, элэн каш дивизияларын, бригадаларын, полктарын шаңаан.

Аа-чурттуг Улуг дайымы. Гитлержи эжелекчилерге уаур демиселге совет кижилер массалык маадырлыг чорукту кыл-ганын. Оларын эрес-маадырлыг чорун чазыктын хей-хой шаңнаалары-биле үиеткен. 200 муң ажилчыларын Кызыл Тук ордени-биле шаңнаан.

Тайбын хуңнерде база-ла маадырлыг чоруктар болтулар. Интернационалчы хуңдээгизин күзеткен дайымыларын шаң-назын ааа барында болур.

Кызыл Тук орденин херекке каап чоруну—улуг алдар-дыр. Ол орден-биле шаңнаткан киж боттары ышкаш улус-туң аразында эң төлөп, эң дээр киж кылдыр ажилчы чо-нуун массалары ычтар илереткен дээрин билдир ужу-рут. Кызыл-шеригжилерге улусун берген чаты-сөөгүндө аалынган бо өстер ол орден-биле шаңнаткан совет киж бү-рүзүне амыралдыг дүрүм болур ужурут.

(СЭТА).

АЗОТТУГ СООДУЛГА СИСТЕМАЗЫ

ХАРЬНОВ ОБЛАСТЬ. НАСТ-3 дээр азот-туг соодулга системаларын чар рефрижераторлары изиг үеде хергеленчиге аш-чым аймаан үрелбизде чедирип бээрине дузалыг. УССР-ниң Эртемир академиязы-ның чавыс температураларын физика-техниктиг институтунун дуржулга заводу республиканын Автомобиль транспорту-ның министерствозунун Ветовски дуржулга за-воду-биле кады чар техниканы чогадып кылган болгаш шаң индыг тускай авто-мобилдерин баштайгы бөлүүн бугурун дооскан.

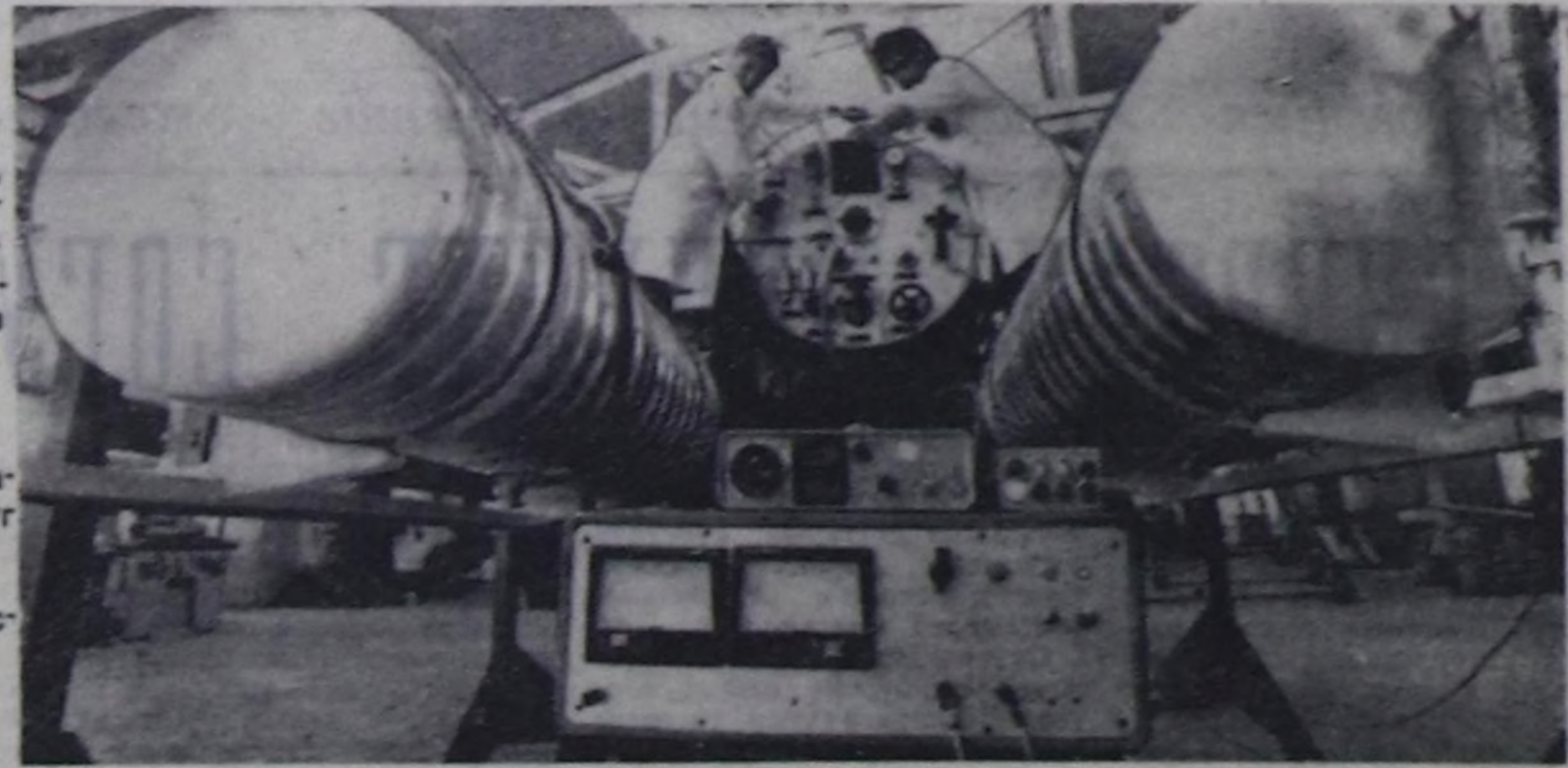
Цельсийини-биле казыыр 196 градус температуралыг суук азот чар системалар-га соодар кезел болур болгаш ону чыгыг аңгылаар фургоннарның кузовунче бү-

гүртүптерге, үнелиг бугурумдеринг био-логтуг шынарын долузу-биле мамлазар, оон үрелишкенин оомунмадыр инертиль-газ продуитиуларын долгандыр болгаш хер-рек хемчээлине чедир температураны ку-дуладыттар. Харьков областын районнар төптеринче чар рефрижераторлар ногаа ай-маан, эътти, сүттү сөөртүп турар.

Бо беш чылда азоттуг соодулга система-лыг автомобилдер Украинаның беш улуг областтарын хандырар.

ЧУРУНТА: НАСТ-3 дээр соодулгачы сис-тема.

Н. НОВАЛЬЧУНТУН ФОТОЗУ.
СЭТА-нын фотохрониказы.

ЧАРЫШ УЛАМ КАЛБАРГАН
БУДАПЕШТ. ВУР-нуң ааг болгаш металлургия үлестүрү-нүн социалист күш-ажылдын 45 бригадаларын эгелээшкени-биле калбарган социалист чарышче каа-чаа үлестүр бугу-рулге коллективтерин катты-жып кирип турар. «Алматы беш чылдын улус ажил-агынның планын даалгала-дыр бүрүн-биле, планнаан хуурааларында!»—деп, кыла-рып-биле ол шимчээшкени кыл-ганын, биске билдирди.

Дайымыларын болгаш ме-таллургиянын индыг эге-лээшкенин аш-чым үлестүрү-нүн бугурумдеринде дет-кэн. «Нарса» соду ол чар эгелээшкенин Кемекеттин консерва фабрикасында де-кип эгелээшкенин динчатын. Бичан уадуучу—космонавт А. Николаев аттыг социали-

тик күш-ажылдык бригаданы социалист чарыштың эге-лекчизи болган. Оон бүгү ке-жигинери техниканы дыка эки билдир болгаш холушкар профессионалдарын өөренип алган ажилда турарлар. Бригада-нын кийгырыг фабриканың өске-даа коллективтери дет-кэн.

АЖЫКТЫГ, БЕДИК
БУДУРУКЧУЛУГ

ПРАГА. Праганың «Ческе-Лодениш» дээр судно турар бугурумдеринин Совет Эмге-лине тускай кылды берени эштин опатгай чүүлдер—индигилин, улуг ажилчы, бе-дик бугурумчулу ол бооп турар. Ол амыг үчүн, болба-аргай техниктиг суднону секунда-ла он бир кубометр сүтүг шведерге чаштырар алганын. Амыг беш чылдын тончүзүне чедир наймысала-дык корабль тургучулары со-вет чакыгыларга ам-даа ин-дыг он насос сташылганын кылды бээр. Оларын хамык-тын мурунда хөөкш полде-рин сугатарына ажиллаар.

«Ческе-Лодениш» судно туудуучулары моон-биле тап-тыр-ла үжүн чыл шиптинде СССР-ге чакыгыларын күе-сеп келген.

ЧАРТЫКЧЫЛАРЫН
ТЫНГЫРЫ
БЕРЛИН. Герман Демок-

раттыг Республиканың улуг бугурумдеринин бирээни бо-лур хуңер хөмүр-даш казар «Регис» дээр комбинатынын ажилчылары ногааларын байлак дужуудун ажаан алган. Хөмүр-дашты тургалдып, ка-дыр черин агаарже ааза-ла унаадыр турары бузу-биле хандыртынар чылдымга ту-дуу бугурумге корустарынын мырыдай чанында турар. Бус-таналар ажил ийн катан улгаткан: бирээде, үлестүрүн агаарже үндүр чүдү эвээ-жээн, ийде, завод столова-зын аш-чымге амандыг чагай ногаа аймаа не-мешкен.

Баштай болза ажил чок бусту ажилдарын агаарин чартыкчылар тылканар. Ам-гы үеде олар продукция бугу-рун көвүдөдирин болдуруу ужурут программаны күе-сеп динге дузалыг, бугуру-мени чартык турарлар. ГДР-де массалык-биле калбарган чартыкчылар шимчээшкени-ниң киржикчилерин берип турар ажил-дузалыг чак-гыс-ла чижээ, «Регис» ком-бинаттыг бугурумга ол бооп турар. Бо хуңерде республи-каның үшкү ажилчы бугуру-ле болун бугурумге чартык-чызы мен деп бугурумдун-биле чугаалап болур. Ажилчы-нарын тымылгыр, чогады-чы чоруу-биле инженерлерин

савалга-бодалдарын эвеле-ли чурттуг дыка хой бугу-румдеринин амыг үеде де-лески ажилдарын хандырар турар.

КУШ-АЖЫЛЧЫ КАА
ЧЕДИШИН

ГАВАНА. Кубаның индустрия үлестүрүнүн бугурум-деринин бирээни—Санта-Клара хоорайда «Планта ме-калика» заводтуң коллектив күш-ажылчы чар чедикчи-нин чедип алган. Август айда продукцияны барык 286 муң песо-акшага, толдугайлаарга, планнаанымдан барык он хуу хойну кылды унаагына На-ционал информация агентсе-ли динчатын. Заводтун кылды унаадыр эгелээшкенин чак-гыс-ла чижээ, «Регис» ком-бинаттыг бугурумга ол бооп турар. Бо хуңерде республи-каның үшкү ажилчы бугуру-ле болун бугурумге чартык-чызы мен деп бугурумдун-биле чугаалап болур. Ажилчы-нарын тымылгыр, чогады-чы чоруу-биле инженерлерин

«Планта механика» ажилчылары болгаш инже-нерлер бо хуңерде куба ре-волюциянын 25 чыл оонга у-кушту социалист чартык калбартык, кол-ла кичээш-ти доктааткан даалгаларын хуурадан эрте күсөдиринче, энергияны болгаш материал-дарын камаарынче утланды-рып турар.

(СЭТА).

Э. ХОНЕККЕРНИН ЧУГААЗЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). Соци-алист дем каттыштырыла чурттарын боттук мөзүлүг тайбың инициативалары я-ролуг халаптын айымын чок кылдыр, боо-чепсектерин эдере бугурун болдурубас сорулга-ны салып турар. Ол эгелеки саналар чепсегенинниң дүжүрүнче, улустар аразын-га калбак кады амылдажы-ланы холгусурунче утланды-деп, Германиянын Социали-стик чалгыс аял партиязын ТК-зын Чилине секретары Герман Демократтыг Респуб-ликаның Күрүн чөвүлелин Даргазы Э. Хонеккер ГДР-ниң Күрүн чөвүлелин хуралы-га чүве чугаалап тура делег-терин.

Варшава. Керээзиниң кир-жикчилер күрүмдерин Пра-гага хулаа алган Политик-тиг декларацияда, соци-алист чурттарын уадуур партия болгаш күрүн ажил-дакчыларын Москва ужу-ражымынның киржикчи-лериниң кады кылган делег-терин кирген саналдары, ол ышкаш Совет Эмгектинин сөөлүг үеде көдүргөн каа тайбың инициативаларын аммыралда боттандырар дээр ГДР чалгыш чок тургучуларын ол саналап демдээ, ГДР болуун иш-тики болгаш дашыкы поли-тиказына СССР-биле, соци-алист дем каттыштырыла-зынче өске-даа күрүмдери-биле акы-дүмалыкны бузу-бас эвеледи болуун муру-нука турар сорулгаларын чедикшининг жиптирээринге күштерин уюр дээр кылдыр

Мадрид ужуражымынын-ниң доозулганына хамаа-рыштыр Э. Хонеккер оок түн-дештер, хамыкты мурунда Европага бугурумдун бол-гаш айым чок чорукту бы-жылаарын хемчеглеринин база чепсегенинниң дү-жүрүнүн талазы-биле кон-ференцияны чылдырар дуга-йында дугурум алымын дүжүрүлгү чорукту чавыры-ларын хулаа алган уламчы-ларын аргаларын ажилдып турар деп айткан.

ЧӨВҮЛӨДІН ДОКУМЕНТИЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет агаар делегемине хамааты самолетту хайгылчы сорул-галар-биле кирген Каттыш-кан Штаттар ол өңүк-чөгү-лүг чорук дээр долу хары-салганы чүктээр ужурут деп, Каттышкан Национал Орга-низациянын чанында Мола Арат Республиканың докта-ал талзэ чериниң ааа Ай-ымда чок чорук Чөвүлелин албан ужурунда документиз-кылдыр тараткан меделел-де чугаалап турар. Муруну-корей самолетту ажиллап алгаш, кылган антисовети

үүлгедикши болза, делегей-ниң хамааты ужур чүдүмүч дугайында Чикаго дугурум-газын негеделерин болгаш делегей эргелерин бугу-риниң хулаа алганын прин-циптери эне каржы-биле үрүн чорук болур.

Совет талын шипи-самое-леттуг ужурунун соксат-каны оон болуун күрүс кылаарын айым чок чо-руун хандырарын эрге-ажыктары-биле дүжүр тур-рин меделелде онзаал дем-дээ.

ЧУГААЛАЖЫШКЫННАРДА

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Сентябрь 13-те ааа Европага яролуг боо-чепсектерин кымылаарлар дугайында чугаалажышкын-нарга СССР биле АКШ-тын делегацияларын плена-рамг ху-рады болган.

ЧИЛИ: «ДИКТАТУРА СӨНЭЭЗИН», «БИС ТИИЛЭЭР БИС!»

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА).

1973 чылдың сентябрь айда шериг-фашист сүлээс үезинде маадырлы-биле өлгөн президент Сальвадор Альенде-ниң фашист уаур демисел-ниң шүдүктү болгаш ираажы Виктор Харрарин болгаш өске-даа чили патриоттарыг тур-раскалын Чилин депши-лели хой-интин сактып,

демдээ. Фашист сү-чу-румун калбартып чорууду турары террорлук болгаш не-теп-сүрүшкүнүг үлгедикши-ниң кинериниң үезинде Вилья-дель-Мар хоорайда С. Алье-дениң хоорунуң чанында дыка хой кижир кичилдик улау-мичин болган. Ааа чүве чу-гаалаан политиктиг болгаш

хой-инти ажилдакчылары хулааң аратангыг үлгедикши-ниң сойгал илере-дип, Каттышкан Штаттарын уймачыларын акша-хөргө-ни-биле хандыр, белеткен бол-гаш Чилиге чоруктан монопо-лиилары база тускай албан черлер ол дээр бугурууну база чүктээр ужурун айт-

канар. Митингиниң киржи-челери чили революционер-ин боттандырып дээр дем-сеп чорун чартыктыг идеалдарына шипин болурун дайыраалап, араатангыг бугу-румун дүжүр дээр дем-сепи үргүлчүлери шип-тирлг болурун дугайы меделээштер.

НАМИБИЯНЫ ДЕТКЭЭН ЧАЗАККА УДУРЛАНЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА). Пакистан-да шериг сү-чү-румун уузкаары болгаш эрге-чагырганы хамааты чазакка дайымын негиз үлестүг калбак кезек-териниң чазакка уаур хал-ээшкенин оокругавай тур-

ар. Индиянын информация аген-тиселдерин дайымы тур-ры-биле алырга, Хайрун Нантхак хоорайда (Синд можу) шериг казармаларын чаны-га 5 муң хире киж чылгаш, демократия катан тургу-зар дээр шимчээшкенин кара-

бажынаткан бөлүк активчи-лерин хостан үндүрерин негиз турганар. Шериг сү-чү-руму оларга кады-дошкун үлгедикши-биле харылаан. По-лиция-биле септирлг алыш-кынның түнелинде 5 киж өлгөн болгаш 35 киж бали-латкан.

Морога, Дадуга, Кветтеге болгаш өске-даа хоорайларга митингилер болгаш чыскаа-лар база болуулаан. Талхара-га эрге-чагырганы араатангыг

ри Ливияны, Алжирин бол-гаш өске-даа кожа-кожа кур-тарын айым чок чорунга шипыг кымыс бооп турар. Хабре чогу-на АКШ-тын ак-ша-биле Нджаменада эрге-чагырганы холга алганын «Африк-Ази» демдээ.

Чалта империалист интер-венцияны камгала, атарты-ры-биле калды-ла бир «нава

колгаарлашкын» дээр хоозу-мге чылгаанын ажилдып турарын ол журнал айткан. «Ливияны Чалта кичиле-зин» толдугай калгаш-даа бадаткалыгынын Вашинг-тон-даа, Париж-даа коргу-шылзавас.

Француз ужур чугуудун Ум-Шалува хоорайны ра-йонуна болгаш туучушкуну-рыга эң-не калбаа-биле ки-

ришкен Нджаменанын ше-риг команддалык толзек-чилик минин чугаалаанын Франс Пресс агентси-де динчатын. Бистин шериглериниң француз ужулчулар-биле боттарың холдешкенин-нин радио дамчытыр таары-тырп турган деп, ол чугаа-лаан.

3-кү арын. 1983 ч. сентябрь 16

УЛУСТУГ УРАН ШЕВЕРЛЕРИ ДАГЕСТАННЫН ХЕВИСТЕРИ

...Унааң болур уаазыннар станокта хөгүм херекселериниң хыдыг дег кылдыр хере тыртыган. Шеверлерин холда-рында мичуунелчип илбенич-гештер чүгө наарааар. Бир дүшүкүн, өскө... Найгамчы Чараш хевистиң кедегерей на-рын угулазды тоа билинип келгенине чедир эвээш эвес үе эртер.

Дагестанда мынча деп чу-гаалажыр: «Улус дагларга на-йы хире чурттап илген бол-тур, ол бүгү үеде хевистер ны-тып илген». Республиккада тий миллион бичи чептес кие киж чурттап, олар 33 дыл тырыга чугаалаанын турар-тур. Бичаалда-даа хевис «ды-ы» оларын шүптүзүңа бил-ингир: ол даглар чуртунуң чолуң чарамын, оон улус-тарының култууразынын, мыдыралынын, чачылдары-ның дугайын төгүп турар.

Сурагың нөптөзүн дыка кой хевистер даг суурларын шимчээшкенин магададыр. Бир элчег иштине кыстар сес-он муң дүшүкүнү кылы-птар. Ол дээр беким темп-дир, бичаалда-даа бир дөрбөчкү метр хевисти аргырынга бир ай хире үе херек.

Хевистиң чоруун, уаа-зыннарнын өнөрүн ус-шевер-лер боттары таарыштырар—деп, фабриканың кол чурук-чуу Светлана Смирнова та-йлыбырады.—Хевистиң угу-лазыңа боу кадыг-ла-би чаз чүдүлү кижи болур эр-гени өлөгө берген.

Сельминаз база ычнал-аан ажилдаар. Ол дайы аныган-да-ла боу немей чогадып турар апарган: Дагестанга бичи уруглар чанында-на хевис

репелдиг чүүл—хол-биле кылган хевистер болур. —Ол таарылга эвес—деп, фабриканың улуг мастери Ма-рифа Мамедова тайлыбырады.

Бирээде, хол-биле кылган хевис бүрүзүн уран чогадыл-га ажилы деп үнөлээр, чүгө дээр оон хазыры тускайлаң, онзагай. Ийде, машинага кыл-ганынга бодарга оларын эди-лел үр хуураалыг, чараш. Бичыг хевис чүс-даа чылда шыдаар.

Чегелештир салган ий оодуруг станоктарлыг делгем, чырын чекте тур бис. Мында анылаң, кырган—аны-бүрү хар-назылыг херээженер ажилдап турар. Бир хевисти ийи үе киж аргыры, олар чамдыкта төрөлдөр-даа болгу-лаар.

«Бир эвес кыс хевис аргып билбес болза, ону кым-даа ка-дай кылдыр албас» деп даг-чуртугларын шаандагы чу-гаазы бар. Бегүнгү Дагестанда даг чурттуг херээжен киж бурзуу аргып билдир дие ча-зыг болбас. Муң-муң херээ-женер бажыңнарда аргыт-тынып турарлар, ычналда-даа олар бугурумге наттыжыш-кыннарын кижигинери бо-луп турар, оларга мастерле-ни бымылган, олар хевис а-гыкчыларын материал-биле хандырар, кылгылаанын шы-нарын көрүп, белен проду-кцины хулаап алыр.

Дагестанын хевистер чү-ге Совет Эмгектинде канчаар-даа аажок сурагжаан эвес, оларны делегейин дөртен чуттарыңче үндүр сазылган турар.

Пётр ЯШЕНКО,
ПМА-ның корр.

ШЫН

Новороссийск хоорайны немец-фашист эжелекчилерден хостаанындан бээр 40 чыл болган

ХЕНЕРТЕН КҮЧҮЛҮГ СОГУС-БИЛЕ

Флот холбаачылары-биле калы командадала пункттууна хайгарал ээлээр эрттири турганым сентябрьның ич-чаары дүзүнде Цесем мугулару барык-ла көзүбес турган. Тандымал болган тор-поса катерлериниң, мотобот-тарин болган баркастарын Дюб шанын оюн эртек, мугуларже чыбыртып кирип турары командадала пункт-тууна кээп турган ховар чеди-релерден, доңчу илетке-дерден болган командадалардан быдылган турган. Адымга ке-зектерин дайынчылары ол корабльдер-биле чоруп турган-нар, оларын аразында И. Ку-никозун далай шеринин 393 дугаарлыг анги батальону баа, ол батальону капитан-лейтенант В. Ботылев коман-далап турган. Олар дун ка-мигаларын аягылаш, Ново-российск порте хенертен хал-даш, кол-кол туруштарын ээлепкеш, хоорайны хоста-арын эгезин салыр сорулга-лар.

Сотуг-Кавказ фронтунун болган Кара далай флотунун шериглериниң 1943 чылдың сентябрь 9-16 хүнеринде бот-тайдырган Новороссийск опе-рациянын сорулгазы ымыз турган. Десант дүжүрери-биле черелештир 18-ки армиянын кургак черден ийн согушкуну-бирээз Бичин черден, ийиңиз — немент заводтары-дан — база көрдүгөн турган. Операциянын чедишкени согушкуну хенертен боттан-дырындаан улуу-биле ка-мааржы турган. Новороссийск девискээринде боттарынч ту-ружун немец-фашистг коман-дылал чери дайын чагалар шы-далас туруш деп санап тур-ган. Хоорайныч бодун турган

нарже көдүрүп үнеринге бе-леткенип турганнар. Мээң холбаачы эштеримге улуг үү-рге онаашкан. Оларныч зам-дыктары, корабльдерге олу-рукшан, тулушкунче кирип, өскөдөр хөдөлгөнчкөөн та-рыштырмаларынч постулар-ныч составына, үшкүлери ко-мандала пункттарын хал-лаш-тыр турганнар. Десанттын далай-лап эртер графитинге агаар бодунуң чаалгазын кылган соонда, харылаачылар каш-ла минута дүргүзүлдө бугу-ле отыратар. Командирлеринге операцияны эгезээрин 45 ми-нута сонгаарлар дугайы-ла шиктирин дамчыдып бе-ришкенер. Дүңкениң үш шак үезинде долгандыр бугу чүве — да-лар-даа, мугулар-даа, — үгер-боолар дааштаашкыныч хе-релеринден чырай берген. Чүс-чүс үгер-боолар десант-нын дүжөр черлерин болган фашистерниң кургак черде камгалаларынч кыруу ке-зэн салба берип туруп бер-ген. Бистин авиацияныс бом-бадашкыныч күчүлүг со-гушкуну кылган. Десант чедирип, дүжүрери хандырар корабльдер бир-ле дугаарында бурунгаарлап чорупканнар. Чаа таварып кирер бодуктун тос торпоса катерлерин чалгы-лар камгалары ханаларла тургустунган 30 аякың от то-каларын атакалаш, демир четкелен кылган моондакты кончук дүргөн үш таварып-каш, порте орук аякы дээр-зин мезэлээрин. Торпоса ка-терлериниң өске бодук порте чаа таварып киргеш, ботта-рынч торпосаларын өртөөл-дөргө болган далай чадаг шериглериниң эричке барып

рында 18-ки армиянын курга-к чер кезектери атакалап киришкенер. Бажын бүрүз, метр чер бүрүз тулушкуну-биле адылган турган. Эрик-терге болган кудумчуларга бурунгаарлап турган, хой санын доттарже халдаар, ми-наларын болган фуагастарын айыкка көк бодулар ужурга таварышкылаан. Дайын хой санын уду-раталарын кылдып турган. Ылым-даа болза, совет ш-ригериниң палпалаашкыны-ниң доктаалыр арга чок бол-ган. Бичин черинч талашыла-ның дайынныч быжыганышкы-ны буза шалкып, 18-ки ар-миянын барын талашы болу-чон талашы болушкө уткуш-тур бурунгаарлап, дайына бузэлээриниң айымын тургузуп турганнар.

Сотуг-Кавказ фронтунун камандылаачы генерал-пол-ковник И. Е. Петров бодунуң резервизин турган Иркутски-ниң 55-ки гвардейск аякы дивизияны болган 5-ки танк бригаданы тулушкунче киригеш. Оларныч ийишкы-нында дайынныч камгалалы шуут-ла сандан үнгөн. «Гит-лержилер Новороссийсктен дешип үнүп турлар» деп ме-дээлер бистин камандылаа пункттууска кээп эгезээр.

Сентябрьның 16-ның эрте-нинде хоорай фашистерден бүрүн арылган. Бистин шериглерин, окур палпалаашкыныч калбарти-наан, Тамань чартык орту-дуктун муруну эрин дугаар бурунгаарлап турган.

Кежээ радио дамчыштыр Дээди Кол Командылаачыны дужаалы чангаланы берген, мында айтканы болза: «Сотуг-Кавказ фронтунун шеригле-ри Кара далай флотунуң ко-рабльдер-биле болган кезек-теринде каады кургак чер талашыла согушкуну кы-ган, далайла десант салган адым операцияныч түңнелин-де».

телевидение

СЕНТЯБРЬ 16-ДА БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН. 8.00 — «Уч». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Мультфильм. 9.35 — «Халуг чарыштар. 10.40 — «Аян-чорук-чулар. 11.30 — Концерт. 12.20 — Телемелээр. 12.25 — 14.15 — Чапар. 14.15 — Телемелээр. 14.35 — Киночерк — «Мексика-биле ужу-ражышкыны». 15.05 — Концерт. 15.35 — Орус чууга. 16.10 — Москва чогууну калганын бөгүгү болган ааартагы хү-нери. 16.40 — И. Брамс. № 3 квартет си-бемоль мажор. 17.20 — Аныктар адрестери. 18.05 — И. Кобзон ырлар. 18.30 — 18.45 — Чапар. 18.45 — Бөгүн делегелас. 19.00 — Мультфильм. 19.10 — Улус чо-гаалыгы. 19.55 — «Кыры-высче отту келдирин тур бис». Дөрт сериялыг уран-чечен те-лефильмниң 4-кү сериязы. 21.00 — «Уч». 21.35 — Фильм-концерт. 22.25 — СССР-нин өрт өжүрүр талазы-биле спортчу чемпионды. 22.45 — 23.05 — Бөгүн делегелас. ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН. 8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Телефильм. 8.35 — Төгү. 4-кү класс. Эрте-бурунгу Киевте. 9.05 — Англи дыл. 9.35 — Төгү. 4-кү класс. Эр-те-бурунгу Киевте. 10.05 — ПТУ сургууларынга. Нинти биология. Ызыгуур салгаары болган өскөрүнчелер. 10.35 — Төгү. 7-и класс. Бистин Тө-рүн чуртувустун девискээ-ринге турган эи-не эрте-бу-рунгу күрүн. 11.05 — М. Лу-ковичиниң шудаталы. 11.40 — Төгү. 7-и класс. Бистин Тө-рүн чуртувустун девискээ-ринге турган эи-не эрте-бу-рунгу күрүн. 12.10 — Нинти биология. 9-ку класс. Дарвин-ныч үс-бөдөөлөрүн тур-густунган. 12.40 — А. М. Горь-кийниң драматургиязы. 13.30 — Англи дыл. 14.00 — Эр-те-бурунгу Русутун уран чуугу. 1-и дамчыдыла. 14.30 — Хойлу билер сен бе? Эрте-кен арыннары. 16.00 — Теле-мелээр. 15.20 — 18.00 — Чапар. 18.00 — Телемелээр. КЫЗЫЛДАН. 18.15 — Телемелээр. 18.25 — Чаралар. 18.30 — «Ани-төв». 19.00 — В. Варфоло-меев — «Кажегелер». Теле-шин. МОСКВАДАН. 20.50 — Телефильм. 21.00 — «Уч». 21.35 — 23.50 — «Аре-вик». Уран-чечен телефиль-мин 1-ги болган 2-ги серияла-ры.

Дүне 0-5 градус, чамалык черерге 2 градус чылган 7 градус чедир соор. Хүндүс 5-10 градус чылган. Кызылга бүрүс, акзыр, биче чыстаар. Соңгу-барын чүк-тен хаттын дүргени 9—14 метр. Дүне 2-4 градус, хүндүс 8-10 градус чылган.

Редакторнун ораакчызы К. К. САТ.

КИРИП МООРЛАҢАР, ӨННҮКТЕР!

Моол Арат Республиканың Баян-Уалгий аймаанын уран чуул коллективиниң

КОНЦЕРТТЕРИ

бистин республикавыска сентябрь 21-ден 27-ге чедир болур. СЕНТЯБРЬ 21-де 18.00 шакта Кызыл-Мажалыкка районунуң Култура бажынынга, 20.00 шакта «Тыва даг-дугу» комбинаттың Култура ордузунга концерттер болур. СЕНТЯБРЬ 22-де 13.00 шакта Тээлиге районунуң Култура бажынынга, 20.00 шакта Чадаанага районунуң Култура бажынынга оларын көргүзүлгөни көрүп болур. СЕНТЯБРЬ 23-те Шагаан-Арыг хоорайга районунуң Култура бажынынга 15.00 шакта, Хайыракан суурин көдээ Култура бажы-нынга 20.00 шактарда болур. СЕНТЯБРЬ 24-те аалчыларын концерттин «Тинделге» совхозтун чону 13.00 шакта көр. Ол-ла хүн 20.00 шакта концерт Кызыл райо-нуң «Мир» Култура бажынынга болур. СЕНТЯБРЬ 25-те найыскалалын чону өн-нүктөриниң оюнун кежээ 18.00, 20.00 шактар-да хөгжүм-шин театрынга көрүп болур. СЕНТЯБРЬ 26-да Хандагайтыга районунуң Култура бажынынга кежээкиниң 18.00, 20.00 шактарда. СЕНТЯБРЬ 27-де Мугур-Аксынга райо-нуң Култура бажынынга 18.00 болган 20.00 шактарда аалчыларын концерттери болур.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 16-ДА. «НАЙРАЛ»: «Абдулла» 11.20, 14.10, 17.00, 20.00. «Вук» 10.00 шактарда. «ПИОНЕР»: Киночыны 9.20, «Всё наоборот» 10.40, 12.10, «К своим» 14.40, 16.30, 18.20, 20.50 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Снежная ко-ролева» 11.00, 13.20, «Горные дожди» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда. «ЕНИСЕЙ»: «Рокосе путе-шество» 9.30 шакта. «ВОСТОК»: «Заскалон гу-сар летучих» 14.10, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАРЛАДАР

«Шагартястрой» трест болган Шагаан-Арыг хоорай-да № 8 профессионал-техник-тер училище 1983-84 өөрлө-дө чыгында сургуулар хүлээп алыр чарлап тур. Учылгыне дашчыларын, дашчы-столярларын, шевелер-челерин белектер. Өөрениш-кни хуузалы 10 ай. Учыл-гыне өөренип кирген оолдор, кыстарга ай санында 92 рубль-стипендия төлээр, столовал, ажалын хеп, нинти чуртталга бажыны-биле хандырар. Өө-ренген айларын аякы ста-жынга кир санзар. Өөрлөдө сентябрь 12-ден эгезээр. Өөренири күзүзээр, мергежилни айттылаан, учы-лишени директортун адынга дараазында документалери кирип. Билдиринишкни. № 286 майкы бугаар эмчи шыныгылаш. 10 класс дооскан аттесталы. Республиканың ыш ажал-агыйлары шуптузу сибирь адынын үрөзенини хүлээп алы турарын Тыва АССР-ниң Ыш ажал-агый мин-истерство адыналы турар. Бир килограмм дит трезни-ни хүлээ алыр өртээ. Шыпары 1-и чергени—19 рубль. Шыпары 2-и чергени—16 рубль. Шыпары 3-кү чергени — 14 рубль. Чир тооруктун 1 килограм-мынч өртээ—1 рубль 30 ко-пеек.

КОМУНИСТ ЧОГААЛЧЫГА

ДОНДА РОСТОВ. (СЭТА). Вешенская стан-циянын курт музейинде со-дун делегасе ажитынгил. Оон кол черинде—алдары совет чогаалчы М. Шоло-ховтун «Дончун расказла-ры», «Ожум Дон», «Ан-дарган кур чер» деп чо-гаалдарын баштай пар-латтыган номнары.

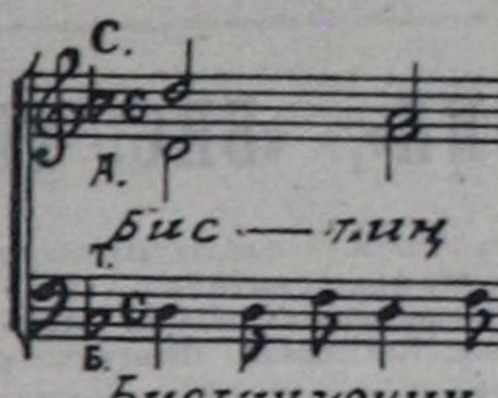
Амгы үениң шыгаратгай чогаалчыны, кижэ тө-рөгестениң уран-чечен бо-лоалың тергени чедиш-кениниң аразына аламын үжүктөр-биле кезээ мөңгө-де бижиттинниң кирген чога-аларын авторунуң чога-алчы ажал-чорудулаачы эгезинден бээр 60 чылгына ол делегасени тур-раскааткан. Оон эгези «Юношеская правда» со-лунга бодунуң чууду пар-лапкандан уктаган: М. Шолоховтун «Шыгалла» деп фельетону 1923 чыл-дың сентябрь 19-та солунга үнү келген.

Бодунуң төрөн чери-биле, бүгү совет улус-биле чогаалчының үзүбес сы-ры харлаадынын дуга-мында делегасе хой доку-менталар — фото-чуруктар, чагалар, солунга парлаан ажал-бүрү жарамы чу-дар толарагы херечилеп тур-ар.

М. Шолоховтун чога-алчы ажал-чорудулаачы эгезинден бээр 60 чылгына тураскааткан кемчелерин «М. А. Шолохов — Дончун ажал-жызы» деп солунун ала-биле Ростов областа чорудуап турар. Ол кемчел-ерин программизинда — бүдүрүлгелерге, дээди өө-редилге черлеринге, школа-ларга Дончун чогаалчы-ларынч хүнери, литератур-лук номчулалар, кинофес-тивальдар. Ростов филар-мониянын литература те-атры М. Шолоховтун чо-гаалдарын бугаар тургус-кан баштайгы шыагылар Салык болган Пролетарск районнарынч төптөргө көргүскен.

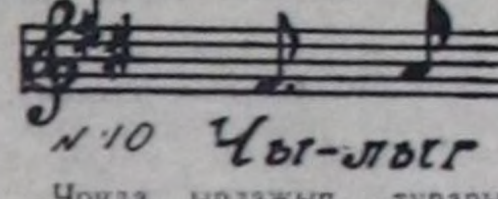
Тываның хоочун бот-тывы-ның композиторларынч бир-ээз Альберт Таювтуң ая-гын «Чырык күзүл» деп номунуң дугайында чууга-ла-жып көрүлгөн.

«Чырык күзүл» үш кол-ке-зекке чарып болур. Төрөн

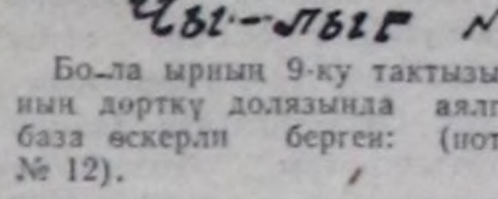
Бистин үениң у-гаа-ны, Ал-дары болган херээ №9

Чогаалчы Олег Сувакиттин «Найрадала ырлажым» деп, шууду Альберт Таювтуң ая-гында база кирген. Чүгө-ле ийгиң олурунч баштайгы «Чылым» деп, сөөгүн аягызы мурунда ырлажып турарын чыр-өске апарганын кай-гап ор мен: (нота № 10).

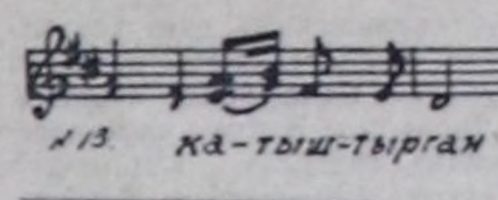
Чырык күзүл №10

Чонда ырлажып турары: (нота № 11).

Чырык күзүл №11

Бо-ла ырын 9-ку тактызы-нын дорткү долазында аялга база өскөрлү берген: (нота № 12).

Чырык күзүл №12

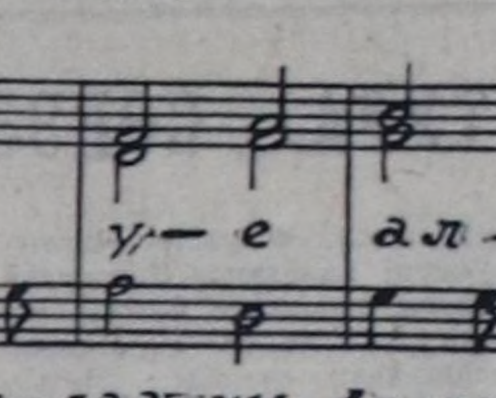
Ырлааа чогууру: (нота № 13).

Чырык күзүл №13

чуртка. Коммунистг партия-га, Ленинниң комсомолга ту-раскааттырган ырлар, лирик-тер ырлар, бичин чаштарга болган школачыларга ырлар.

«Партия дугайында ыр» Сөзү Салим Сурун-оолдуу. Хойуну ырынга биээн бо ыр

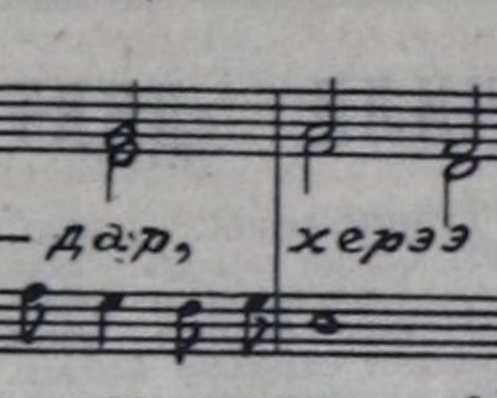
Партия дугайында ыр №9

Тываның Телерадиокомите-тинин симфониялыг оркестри-ниң күсүлсөдөлөн хүнүнчү кы-гын дымкап орыныш делгем, хооң аягылаш «Төрөн Ты-ва» деп ырынч (сөзү Е. Та-юванниң), чүгө сөөгү ийн тактызы «Ынак чери» деп өске бир ыра дөмөлөж бер-ген боордан башка, бердинген сөстүн утка-шынарын улам чүгүлөп турар, чедишкениң бижиттингени ырларга санат-тынар. Ол ышкың «Ала, Хем-чир» деп С. Сурун-оолдун сө-зүңе бижиттингени ырын 14-ку тактызы Ю. Кюнегештин сөзүңде «Алла-кужум» деп ырын кожуман дакпырлай бергени авторунч серемчелд азы тоомча көгүрүзүп тур-ар.

Чогаалчы, нурукчу, компо-зитор-даа боду тускай үнүгү, оларныч чогаалчыны холдунуң үжүгү бот-боттарында дөмө-лөшөс болур ужурау. А. Та-ювтуң музыкаларынч кол көзү өскөрүннен көсүкү-биле ылгалды. Оон онзагай чогаалчыны тускай үнүгү «Ыры херээ» (сөзү С. Сурун-оол-дуу), «Чырык күзүл» (сөзү Е. Таюванниң), «Халал ор-чоллачы» (сөзү С. Сурун-оол-дуу) дээн ышкың, кол аялга-ларында снпкоаларынч, так-тыларында холушкыч хемчээ-лерлиг тывыныч чогаалчының ырлар херечилеп турар. «Сөгөл келээ» Сөзү О. Су-вакиттин. Лириктик бо ырын чедиң тактызында (үдөлгө-зин-

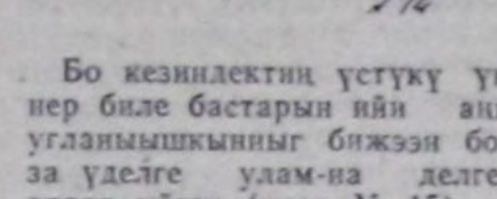
Тываның булун бүрүзүңе уран чуул коллективтериниң репертуарында кол черин ээ-лөп турар. Ол ышкың, үк чо-галың немелде, белик үнүгү (полдосок) нинти ыра та-рыштыр тургузганыга база таарымчалыг бооп турар: (но-та № 9).

де) кургаг дымчалыр черге-лешкөк откыларынч хөгжүм талазы-биле редактор (Х. Дамба) эскербиң барган хе-вирилг: (нота № 14).

Партия дугайында ыр №14

Бо кезиндектин үстүгү үн-ер биле бастарын ийн аны-гулашкынычын биээн бол-за үдөлгө улам-на делгем алаар ийик: (нота № 15).

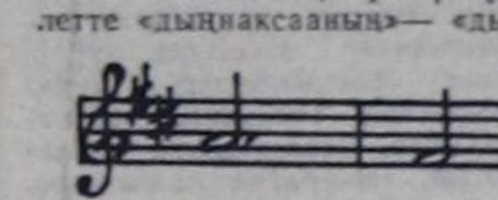

Партия дугайында ыр №15

Ол-ла тактыларда «Скээр-ди» деп «Скээр-ди» кыл-дар кыска дымчалыр. Ону ө-ске сөс-биле дораан солур турган, чижээ «Келер».

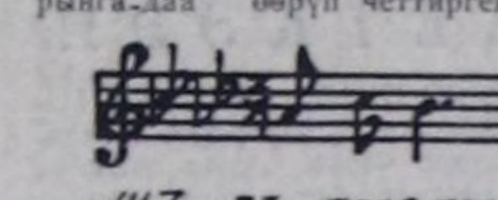
Композитор биле шүлүкчү-ни бир демин ажалы үре-тиндектин болуру чугаажок: Ынаа-лаа, бо уазада «Ка-терина» Таюва «Сеткилини хөөрөп берил» деп шүлүкчү-ниң аягызында калдып дымчалыр чамдык сөстөрин э-кет чокка эрттирикениңе хо-мудаксап ор мен. Узун делгем, арыг-чагай аялгагыч валыс-тын бирги куплетиниң 3-кү

олурунда «харымылары» өсө «харымыны» деп хажымды дымчалыр. Сүрүшкөк аякы үжүктөр чок «сөстөлтөри» дээн чикештик сөстөр-биле со-лур турган. А ийни кузет-тин бири одурунда «алым шаамыны» деп сөстөр «шам-нык» алаарган. Ону «алым үс»-дээ дээн болза ажырбас ийик. Ол ышкың, үшкү куп-летте «алымкаанын» — «алы-

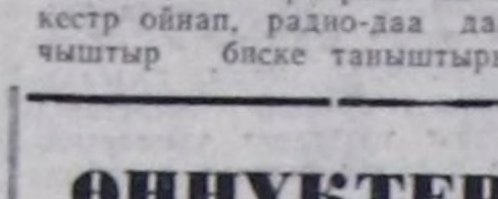
Партия дугайында ыр №16

«Чугуда», «Койгунак», «Сөөлгү коңга» (сөстөр Е. Таюванниң), «Хованшар» (сөзү Х. Алаш-оолдуу), «Айааларын» (сөзү Ч. Кара-Кусенин) деп келер үениң салгаларынч сагыш-сет-кенин халара тал берген бо чараш ырлар дээн компози-торга-даа, сөстөрин авторла-рынга-даа өөрүп четтиргени-

Партия дугайында ыр №17

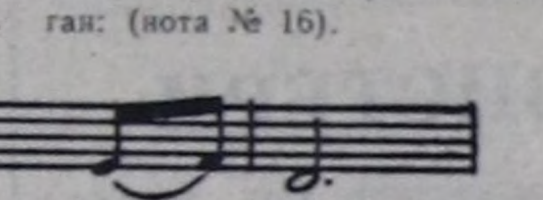
«Чугуда», «Койгунак», «Сөөлгү коңга» (сөстөр Е. Таюванниң), «Хованшар» (сөзү Х. Алаш-оолдуу), «Айааларын» (сөзү Ч. Кара-Кусенин) деп келер үениң салгаларынч сагыш-сет-кенин халара тал берген бо чараш ырлар дээн компози-торга-даа, сөстөрин авторла-рынга-даа өөрүп четтиргени-

Партия дугайында ыр №18

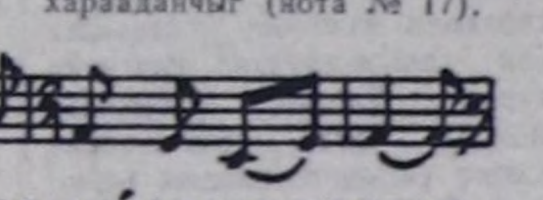
Альберт Таюв сөөлгү үеде салгаларынч сөстөр-биле би-жи халлазын туруп турар. Оон хой-хей ырларын ол ор-кестр ойнап, радио-даа дам-чыштыр биске таныштырып

наксаның, «аажок» — «ажок» кылдыр аялганын кыска үн-еринде хажымды дымчалып турар. А «хүндүлээр» деп сөс-те сүрүшкөк ийн аякы үжүк тактынын кошкык долазында таварышса-да, каттыштырган (лигалиг) ийн нотаның дуза-зы-биле «камгаланын» улуг өскөрлөргө кол артып кал-ган: (нота № 16).

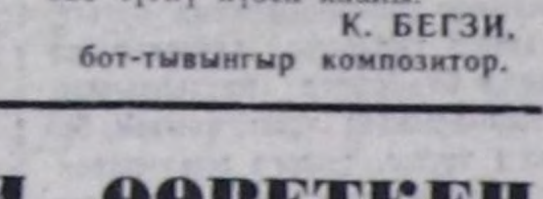
Партия дугайында ыр №16

«Чугуда», «Койгунак», «Сөөлгү коңга» (сөстөр Е. Таюванниң), «Хованшар» (сөзү Х. Алаш-оолдуу), «Айааларын» (сөзү Ч. Кара-Кусенин) деп келер үениң салгаларынч сагыш-сет-кенин халара тал берген бо чараш ырлар дээн компози-торга-даа, сөстөрин авторла-рынга-даа өөрүп четтиргени-

Партия дугайында ыр №17

«Чугуда», «Койгунак», «Сөөлгү коңга» (сөстөр Е. Таюванниң), «Хованшар» (сөзү Х. Алаш-оолдуу), «Айааларын» (сөзү Ч. Кара-Кусенин) деп келер үениң салгаларынч сагыш-сет-кенин халара тал берген бо чараш ырлар дээн компози-торга-даа, сөстөрин авторла-рынга-даа өөрүп четтиргени-

Партия дугайында ыр №18

Альберт Таюв сөөлгү үеде салгаларынч сөстөр-биле би-жи халлазын туруп турар. Оон хой-хей ырларын ол ор-кестр ойнап, радио-даа дам-чыштыр биске таныштырып

Республиканың ыш ажал-агыйлары шуптузу сибирь адынын үрөзенини хүлээп алы турарын Тыва АССР-ниң Ыш ажал-агый мин-истерство адыналы турар. Бир килограмм дит трезни-ни хүлээ алыр өртээ. Шыпары 1-и чергени—19 рубль. Шыпары 2-и чергени—16 рубль. Шыпары 3-кү чергени — 14 рубль. Чир тооруктун 1 килограм-мынч өртээ—1 рубль 30 ко-пеек.